

Zwijgend stonden wij dit aan te zien! Wij, die het hadden gekend in leven en bloei wij zouden het ook zien in zijn strijd; zijn strijd, hoe geweldig ook, gelukkig niet den doodstrijd.

Hij, Donar, de verdelger, die de bliksem-schichten zond en tot bondgenoot had Eolus, werd door d'eigen vriend verdreven naar Oostelijker streken. En storm en regen bedaarden, de lucht werd helder, de flikkeringen waarop geen knetterende slagen meer volgden, vermochten niet eenig letsel meer den moegestredene toetebrenge.

Met de oude veerkracht hief hij den kop omhoog, schudde het bloed van zijne lenden en was gelukkig den schat van bloemen en dieren bewaard te hebben, die zich aan hem hadden toevertrouwd en die thans weer vrij opademden na deze angstvolle oogenblikken. De Kamperfoelies geurden weer: de Chrysorrhoea's dansten als te voren in den met sterren verlichten nacht en ook wij verlieten onze schuilplaats en drentelden door de lanen naar den uitgang.

De lantaarn doofde uit! Maar wat hinderde dat? de weg was wel te vinden en tot opsporen der vlinders hadden wij ze niet noodig. Wij wenschten nog uitsluitend te genieten van de natuur, die na een onweder vooral een niet te beschrijven vrede en frischheid biedt. Weldra waren wij op den straatweg aangekomen, waarvoor in het midden het dorpje lag.

Daar galmen twalef slagen uit den toren, de weiden, het bosch over tot in verre oneindigheid!

Middernacht in het bosch!

De weide geurde, het bosch geurde, de akkers geurden goed. De hemel blauwde hoe klaar, de sterren tintelden hoe zacht!

Bewonderend vertraagde de voet en onze ziel dronk in een genot, zoo weeldrig en intens, dat onze geest zich er nog aan laven kan in later dagen, wanneer het „stormt en strijdt daar binnen“.

Denekamp, Sept. '05.

J. B. BERNINK.

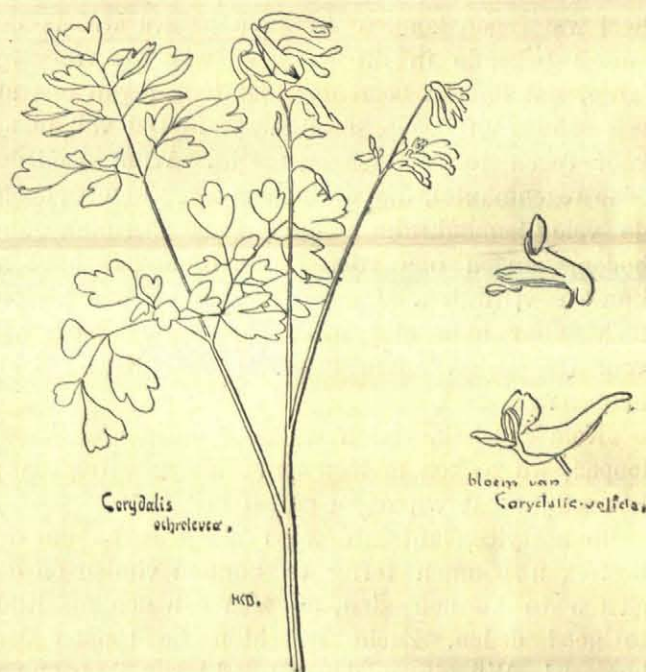
LENTE IN HET GEULDAL.

(Vervolg).

Na vergeefs nog wat gezocht te hebben naar de zeldzame Astragalus, die hier ook moest staan, daalde ik maar weer af, om eerst eens te zien, hoe ver de gele helm-bloem (*Corydalis lutea*) al was, die de steenen oevers van de Geul met haar frischgroen, welig lof bekleedt. Ze waren reeds aardig aan 't bloeien, wat mij wel een beetje verwonderde, want ik had ze vorige jaren in Augustus nog vol in de bloemen gevonden, en haar meer algemeene verwant *Corydalis solida* is toch een plant met een zeer beperkten bloeitijd. *Corydalis lutea* bloeit echter den heelen zomer door met een overvloed van mooie, heldergele bloemen, die denzelfden bouw hebben als die van de

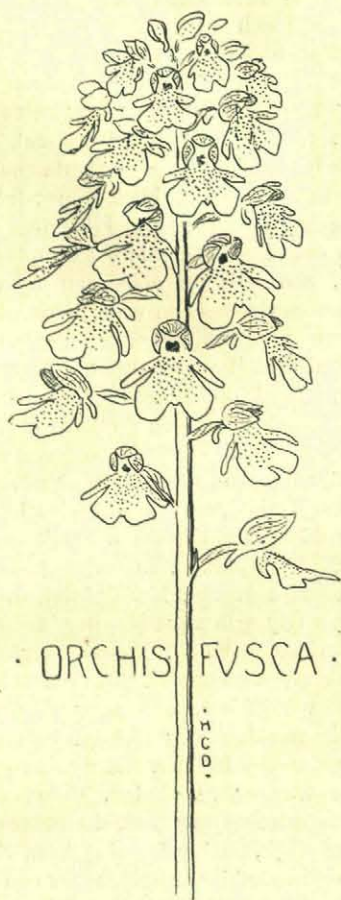
gewone helm-bloem: ook hier vormen de twee zijdelingsche bloemkroonbladen een hollen bol, waarin de helmknoppen der tweebroederige meeldraden en de stempel liggen.

En nu naar 't Geböschke. Hier bloeide rijklijk de wilde aardbei, forsche, stijlvolle planten, en *Sanicula*, *Salomonszegel*, *paris*, *majanthemum* en *lelietje van dalen*. Dan zag ik er de bladeren van de *aronskelk*, *anemone* en de gulden boterbloem. Ook *Asperula* bloeide er, de Waldmeister der Duitschers, met kleine witte zoetgeurige bloempjes, en *Oxalis Acetosella*, de boschkloverzuring met haar sierlijke drietallige blaadjes en rose-witte bloempjes. Aan de overzijde van een stuk glooiend bouwland zag ik een ander mooi dicht bosch liggen tegen de helling. Ik zocht er om heen loopend 't hoogste punt op en wilde dan hier 't bosch ingaan om dwars er doorheen afdalend den weg weer te bereiken, die ergens in de diepte aan den voet der helling moest loopen. Hoe ik echter ook zocht naar een ingang, niet 't kleinste paadje was te ontdekken, dat ik zou kunnen volgen. 't Was dus wel een echt wild woud. Dan maar een weg banen door het lage hout! En 't was werkelijk een prachtig bosch, een zee van lichtgroen loover overal

in 't rond, waar de zon op speelde, met hier en daar pittige schaduwpartijen, waartegen de lichte bewegelijke loovertjes te scherper uitkwamen. „Hoe stond het wilde woud in looverkens zoo stout.“ En nauw was ik, na 't omheinende prikkeldraad te zijn overgeklimmen, in die heerlijkheid binnen gegaan, of daar zag ik mij omringd door massa's slanke *Platanthera montana* in vollen bloei. Op één plekje telde ik er in de gauwigheid een vijf en twintig, vlak op elkaar, sommige nog in knop, doch vele rijkbloeiend. En in de buurt stonden ze bij hoopjes verspreid. Een heerlijk gezicht, al die losse, witte orchideeën pluimen, en ik bleef ze dan ook langen tijd bewonderen op dat mooie plekje. Boven in 't lichte loof der hoogere boomen zat een zwartkopje (*Sylvia atricapilla*) te zingen, korte strophen, heel helder en zuiver gefloten, maar telkens weer hetzelfde of tenminste bijna hetzelfde. Te zien krijgt men het schuwe vogeltje niet veel, want 't houdt zich steeds in 't dichte loof op, in de meest ongerepte bosschen 't liefst. In uiterlijk komt 't vrijwel met den tuinfluiter overeen, doch 't heeft een pikzwart kapje op. Vandaar ook de Deutsche namen Mönchsgrasmücke en Plattmönch. Natuurlijk stonden

in 't bosch ook *sanicula*, *paris* enz. in overvloed, doch orchideeën vond ik niet meer. Na alles goed doorkruisd te hebben en hierbij in 't dichte kreupelhout mijn hoofddekseel kwijtgeraakt te zijn, kwam ik eindelijk weer aan den weg

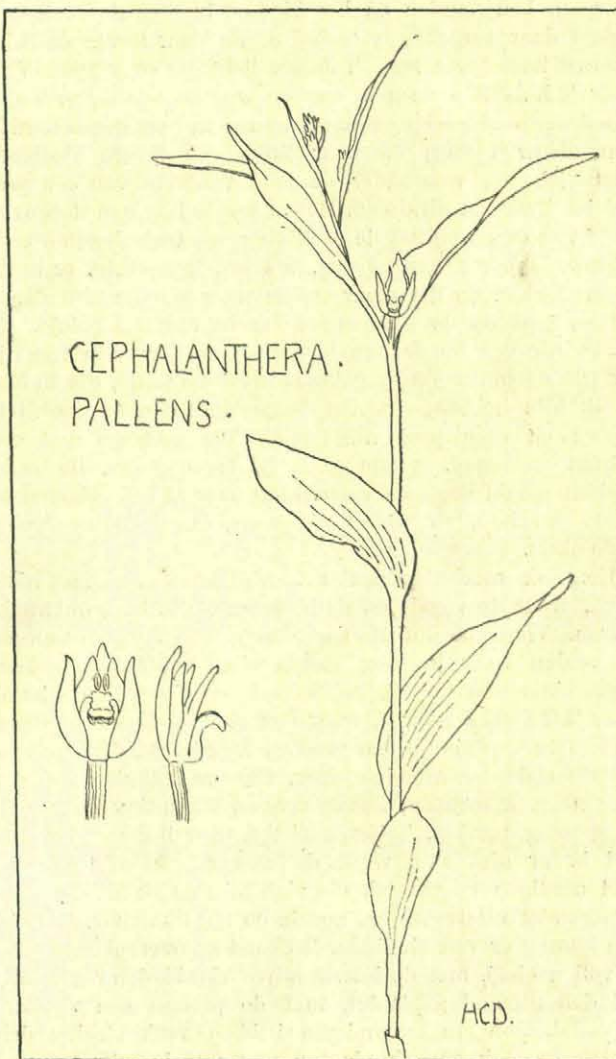

ORCHIS FUSCA.

naar Oud-Valkenburg uit, dien ik verder volgde, zoodat ik dit gehuchtje tegen den avond bereikte. Mijn eerstvolgende doel was 't Gerendal, waarvoor 't nu echter wel wat laat geworden was, zoodat ik besloot in Oud-Valkenburg te overnachten.

't Kostte wel wat moeite, logies te vinden, doch ten slotte lukte het mij toch in de eenige herberg van 't gehucht de eenige logeerkamer te krijgen, en daar 't nog licht was, ging ik, na den inwendigen mensch wat versterkt te hebben, nog maar een avondwandelingetje maken. Door een statige, door dicht loof overkoepelde laan wandelde ik, na de Geul te zijn overgegaan, langs 't kasteel Chaloen, dat door grachten omgeven schilderachtig gelegen is tegen een achtergrond van zwaar donker geboomte. Even later ging 't den spoorweg over, die hier in de diepte loopt tusschen twee steile wanden, en dan omhoog den dicht beboschten Schaesberg op. Nabij den top stonden in de boschjes weer overal bloeiende *Platantherae montanae*. 't Bekende kunstje met de potloodpunt gaat bij deze orchidee ook heel aardig op, de polliniën zitten bijzonder ver van elkaar, wat een der weinige punten van verschil is met de gewone welriekende orchidee (*platanthera bifolia*). De zeer lange horizontale sporen zijn zoo doorzichtig, dat men den honig aan den punt ziet zitten. Knijpt men in de punt, dan ziet men den honing door de spoor voortschuiven. Ook te proeven is hij natuurlijk zeer goed. Boven op den Schaesberg staat onder de boomen een kapelletje, de Heremitage. Even verder houdt het bosch op en als we in 't licht der bouwlanden treden opent zich een ruim vórzicht over het

heuvelig Zuid-Limburg voor onze oogen. Op een vooruit-springende rotspunt zette ik mij neer en genoot van de avondstemming die over alles lag. Roerloos wachtten de heuvelen en 't glooiende bouwland en de donkere bosschen op de komende duisternis, niets verbrak de wijde stilte. Reeds begonnen aan den verre horizon de lijnen zich op te lossen en vloeiden de tinten zacht ineen, en ook dichterbij waren alle kleuren gedempt. Als in een sprookje rees aan mijn voeten het kasteel met zijn spitse torentjes op uit de donkere bosschen. „En hier lig ik, gelukskind, nu en geniet van al dat mooie”, dacht ik, „terwijl voor mijn kennissen in de verre groote stad de lentedagen bijna ongemerkt voorbij gaan”. Doch neen, aan Amsterdam wilde ik nu niet denken. Kom, 't werd tijd terug te gaan. Langs een smal paadje ging 't door dicht struikgewas omlaag, tot ik geheel 't weggetje kwijt was en mij voort moest worstelen door de weerbarstige takken der heesters. Op den grond lagen weinige bladrossetten van 't vingerhoedskruid (*digitalis*) en er stond wat bloeiende *paris*, doch over 't algemeen was 't er té donker voor planten. Doch zie, dit waren toch orchideeën bladen, hier, en daar, en daar nog een, forsche stevige bladrossetten. Wat kon 't zijn, welke orchidee kon in deze duisternis tieren? Doch bloemen waren nergens te zien. Dat was nu toch om wanhopig te worden. — *Orchis fusca*! riep ik opeens en worstelde mij tusschen de takken door naar een grooten bloemtros, die ik in de verte tusschen 't hout zag schemeren in 't half duister. Ze was het, de grootste der Nederlandsche orchideeën,

CEPHALANTHERA.
PALLENS.

met haar forschen bloemsteel vol flinke, licht-bruin-purperen bloemen, die met de breede lappen hunner onderlip een mozaïk vormen, de bloemtros aan alle zijden sluitend. Hoe de plant nog groene bladen kon hebben was mij een raadsel, want geen lichtstraaltje drong bijna door 't dichte bladerdak en een geheimzinnige duisternis hing overal. Ik moest mij haasten om nog voor donker thuis te zijn, doch 't ging lang niet makkelijk en 't verwondert mij nog, dat ik zonder kleerscheuren door al die taaie en doornige takken heen-gekomen ben. Maar 't lukte mij en eindelijk stond ik weer aan den rand der diepte, waardoor de spoorweg loopt. Meerdere exemplaren van *Orchis fusca* trof ik nog aan, o.a. een, die slechts één enkele bloem had. Doch de meeste hadden volle trossen. Spoedig was ik nu weer terug in 't gehuchtje Oud-Valkenburg, waar ik overnachtte. Den avond bracht ik door met 't teekenen van planten en 't maken van aanteekeningen. Mijn bemoeiingen om in 't bezit van een nieuw hoofddeksel te komen waren vergeefs, zooiets was in 't dorpje niet te krijgen.

Vrijdag 26 Mei.

's Morgens werd ik reeds vroeg gewekt door de daverende triomfkreten van een vink, die door de geopende vensters mijn slaapvertrek binnendrongen. Reeds alvorens de oogen te openen, wist ik dus dat 't mooi weer was. Door de twee groote openstaande vensters viel een zee van gouden licht de stemmige kamer binnen en als je door die twee vierkante lichtgaten keek.... neen, dat was een ander ontwaken dan in de stad. Heel in de verte lichtblauwe heuvelen en meer naar voren, alles nog een beetje nevelig in den morgen, bouwlanden en boschjes en hier en daar een wit huisje daar tusschen verscholen, en daar boven de lichtblauwe hemel vol zon. 't Jonge licht lag over alles. Vlak voor 't huis liep de gele oneffen weg en aan de overzijde stond een oud kerkje, zijn verweerde muren koesterend in den nieuwen dag; en naar links een zware bloeiende kastanjeboom, waaronder de lage vensters van een paar huisjes kwamen uitkijken. Boven op de heg aan den overzijde van den weg zat de vink en zette trotsch zijn breede wijnroode borst naar voren, als om 't zonlicht er op te laten spelen, en liet maar steeds weer zijn forsche slagen rollen, prat op de mannelijke kracht van zijn geluid. En boven uit den bloeienden kastanjeboom kwamen van tijd tot tijd de tonen van 't gekraagde roodstaartje, die in hun klank iets hebben, dat aan de geelgors denken doet, iets schors en toch heel welluidend, iets ernstigs met een lichten weemoed. 't Zijn geen ijdele snappers, die beide, in hun geluid heeft de verrukking over al het schoone en wijde om hen, en weent de smart, dat dat alles slechts tijdelijk is.

Kom, ik mocht geen tijd voorbij laten gaan met niets doen, waar de vogels en de bloemen reeds lang ontwaakt waren. Vlwg dus ontbeten en dan in den vroegen morgen de velden weer in, nog steeds blootshoofds, de groene plantenbus aan de zij, schetsboek en flora in de hand. Naar 't Gerendal ging 't, waar ook veel moois moest staan, eerst nog een eindje den grooten weg langs, dan rechtsaf tusschen de bouwlanden door. Bij een splitsing van den weg sloeg ik rechtsaf, wat de verkeerde richting was zooals ik spoedig merkte, 't Gerendal ligt naar links. Maar spijt had ik er niet van, want de weg voerde mij naar een heel aardigen boschrand, die zich juist in de richting van 't Gerendal uitstreckte en, zooals de stafkaart zei, juist bij den ingang er van eindigde. 't Stond er overvol met parisi in vollen bloei, met de ietwat stijve vier bladen regelmatig om den stengel geplaatst, met de punten een vierkant vormend. Jongere exemplaren hebben vaak slechts drie bladen en ook zag ik planten met vijf, ja zelfs een met

zes bladen. Ook oxalis bloeide er en lelietjes van dalen en listera, en ook arum en adoxa ontbraken niet. Verderop wisselde weer de aanblik van den bodem, daar was hij geheel bedekt door een frisch groen tapijt van waldmeister (*Asperula odorata*) met kleine witte bloempjes. Hier en daar vertoonden zich ook weer orchideënbleden, doch bloeiende vond ik niet.

Hier was een deel van 't bosch omgehakt en trad tevens de rand een eind naar achteren, maar zette zich dan toch weer voort in de richting van 't Gerendal. En zie, op dit omgehakte deel bloeide *Orchis mascula* met haar donker-purperen bloemen en dikke bladen met inktmoppen. En toen ik nog eens goed rondzag, kijk, daar hadden we de mooie *Ophrys muscifera*, meerdere exemplartjes, mooi in bloei. Heerlijk, zoo iets nu eens zelf te vinden, op een plek, die je niet gewezen is en waar je het niet verwachtte. Voor een beetje zon schijnt onze ophrys niet bang te wezen, ze had hier in 't omgehakte bosch tenminste geheel geen schaduw, stond op drogen grond, maar bloeide er even mooi om met haar groote donkere bloemen alle naar één zijde gekeerd aan 't slanke lichtgroene stengeltje.

Nu maar weer den boschrand verder gevolgd. *Asperula* dekte weer den bodem, verder afgewisseld door 't kleine hupsche dalkruid (*Majanthemum*). Ook mooie grassen stonden er, zooals 't slanke, meterhooge *milium effusum* (giestgras) met zijn groote, losse pluim, die doet denken aan de prachtige *Glyceria aquatica*, die 's zomers algemeen langs onze slootkanten bloeit. Maar 't laatste wint 't toch nog in grootte en sierlijkheid. En dan stond er 't teere parelgras (*Melica uniflora*), een naar één zijde gekeerd pluimgras met weinige eenbloemige aartjes, rond en bruin, aan lange dunne takken, net donkere pareltjes. Ook een zeggesoort was er te vinden, *Carex sylvatica*, met haar gesteelde overhangende aren, de onderste vrouwelijk, de bovenste mannelijk, en dan *Luzula pilosa*. En daar hadden we weer een nieuwe zeldzaamheid, maar een oude bekende voor mij, *Actaea spicata*, een ranunculacee, waarover de heer Heimans verleden jaar reeds een en ander verteld heeft. Hier stond slechts één enkel exemplaar, met de witte thalictrumbloemen getooid, bij Epen hadden we ze vorige jaren bij hoopen gevonden, doch op Belgisch gebied. Nog trof ik enkele exemplaren van *Orchis fusca* aan, en *Luzula maxima*, toen eindigde het bosch en een stuk bouwland scheidde mij van een groote uitgestrekte boschhelling, die links 't Gerendal insluit. Een wit boerenhuis stond aan den ingang ervan.

Dwars over 't bouwland ging 't nu. Daar bloeide veel een bleekgele, kleine boterbloem: *Ranunculus arvensis*, met sterk gedeelde blaadjes, en een schermbloem, *Scandix Pecten Veneris* (Naaldenkervel) met lange, spitse vruchten, zoo iets als bij de geraniaceeën, die dichtopeen staand wel wat van de punten van een kam hebben. Vandaar zeker de naam *Pecten Veneris* (= Venuskam). Ook een rubiaacetje stond er veel, net een klein soort walstroo met rose bloempjes: *Sherardia arvensis*, en verder *Lithospermum* met zijn witachtige bloempjes.

Eindelijk was ik dan dus aan 't Gerendal, waar ook zooveel moois moest staan, en terstond begon ik maar ijverig de hooge boschhelling te doorzoeken, een werkje, waartoe veel volharding en uithoudingsvermogen vereischt wordt. Want 't voordurend zich doorworstelen door 't dichte, weerspannige kreupelhout is een inspannende bezigheid. Gelukkig werd de moeite hier wel beloond, want 't duurde niet lang of ik vond *Orchis fusca*, *Mascula* en *Militaris* in overvloed. *Orchis mascula* stond er 't minst, doch *fusca* en *militaris* hieven over een aanzienlijke lengte overal tusschen 't gras onder de verspreide boschjes haar purperen

bloemtrossen omhoog. Men heeft deze beide wel voor één soort gehouden, toch vertoonen zij onderling groote verschillen, zoodat ze op 't eerste gezicht van elkaar te onderscheiden zijn. *Fusca* toch, die over 't geheel forscher en grooter is, heeft een rose aangeloopen onderlip, met purperen haarbundeltjes bezet, en even breed als lang, en een donkerpurperen helm, terwijl bij *militaris* de lip veel langwerpiger is, ook met purperen haarbundeltjes bezet, doch in 't geheel donkerder dan delicht roodgrijze helm, net 't omgekeerde van de vorige dus. Toch stonden hier exemplaren, die kenmerken van beide soorten hadden, wellicht kruisingen. Verderop trof het mij, hoe bijna alle orchideeën geknakt neerlagen, blijkbaar niet lang geleden neergeslagen, want de bloemtrossen zagen er nog vrij frisch uit. De oorzaak hiervan is mij een raadsel gebleven; gelukkig maar, dat de knollen in den grond er weinig of geen schade van ondervinden, want de wortelbladeren zullen natuurlijk voedsel genoeg kunnen verschaffen. Een exemplaar had louter bloemen met sneeuw witte onderlippen (anders rose aangeloopen) en zonder enig honingmerk (d.i. dus zonder de purperen haarbundeltjes) een vreemd gezicht. Reeds spoedig ontdekte ik ook de verdorde stengels van 't vorige jaar van 't vogelnestje (*Neottia*). Terwijl toch van de bloeiwijzen van andere orchideeën 't volgende jaar nooit meer wat te vinden is, doordat, nadat 't stoffijne zaad door de retten, die in de vruchten springen als ze rijp zijn, ontweken en door den wind weggevoerd is, de bloeistengels verrotten, worden die bij *Neottia* dor en houtig en staan in de volgende lente nog rechtop. En jawel, even verder stonden reeds een paar van die vreemde, notenhouten planten, in vollen bloei. Aan hun forschen stengel en vollen bloemtros in de dikke schubvormige bladen was te zien, hoe goed hun de saprophytische levenswijze bekwam. Veel exemplaren vond ik echter niet meer, en evenmin van *Ophrys muscifera* en *Platathera Montana*, die ik er ook aantrof. Aan den rand van 't bosch onder 't lage donkere kreupelhout kwamen orchideeën op, die men voor *epipactis* zou houden en er voorloopig ook in 't geheel niet van te onderscheiden waren, want bloemknoppen waren zelfs nog niet te zien. Toch durf ik vrij zeker te zeggen, dat 't de zeldzame *Cephalanthera* was, ten eerste omdat die hier werkelijk voor moet komen en dan om de standplaats. Later toch trof ik de plant nog eenige malen aan en steeds aan den rand van 't bosch, achter de binnenste rij heesters, op een kalen bodem en onder dicht donker loof.

H. C. DELSMAN.
(Wordt vervolgd.)

WAT ER IN LONDEN VOOR EEN NATUURLIEFHEBBER TE ZIEN VALT.

(Vervolg.)

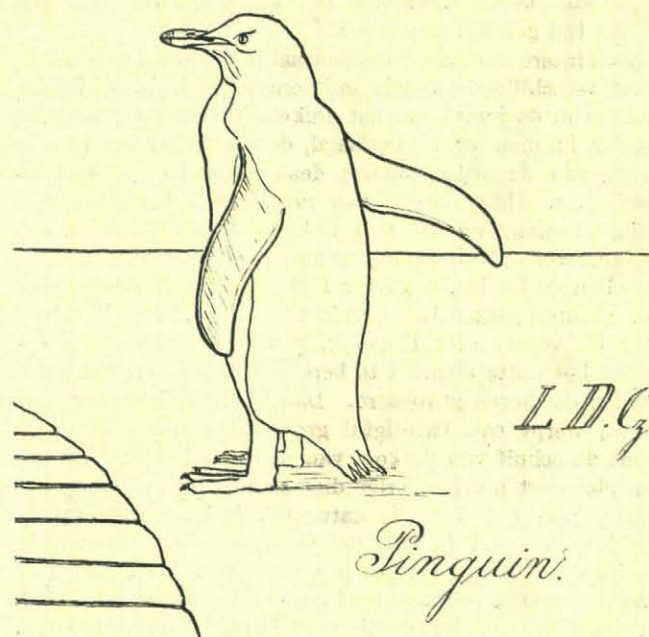
II. De „Zoo“.

Wie in Londen komt, verzuimt natuurlijk niet, een bezoek te brengen aan den Zoölogischen tuin, meer bekend onder den populairen naam van de „Zoo“. In de eerste plaats toch mag deze diergaarde gerekend worden tot de beroemdste van Europa en ten tweede is het voor een Nederlander zeer interessant, deze inrichting eens te vergelijken met de Amsterdamsche.

Al direct ziet de bezoeker, dat de „Zoo“ niet gelegen is

op een zeer gunstig terrein. Hij wordt namelijk door een kanaal en een rijweg in drie deelen gesplitst. Maar practisch als de Engelschen zijn, hebben ze zich door deze betrekkelijk ongunstige ligging niet laten ontmoedigen, doch van den tuin zooveel gemaakt, als er onder de gegeven omstandigheden van te maken viel. Het bezwaar, dat de breede rijweg bood, is opgeheven, door het graven van een tunnel terwijl een brug de beide deelen verbindt, die gescheiden zijn door het kanaal. Als tuin echter heeft de diergaarde door de versnippering van het terrein geleden, doch daar staat tegenover dat zij een menigte hoogst interessante dieren gastvrijheid verleent, zooals men zelden in eenige inrichting te zamen zal zien.

Een van de meest belangwekkende bewoners van de „Zoo“ is de chimpanzee. In een prachtig huis, expres voor hen gebouwd, ziet men verscheidene exemplaren van dezen menschaap bijeen. Zij gelijken wel wat op de beide orang-oetangs uit Artis, doch verschillen ervan door hun zwart haar, lichtgekleurde huid en groote ooren. Ook zijn zij ouder en daardoor iets grooter. Evenals te Amsterdam,

zijn ook hier de groote apen door glas van het publiek gescheiden. Zij schijnen n.l. zoo vatbaar voor menschenlijke infectieziekten, dat zij bij onmiddellijke aanraking met de bezoekers al gauw aan influenza of tering sterven. Maar toch behoeven ze zich niet te vervelen, want in één hok ziet men er drie, in de volgende twee bijeen. De mooiste exemplaren zijn twee groote Chimpanzees uit Uganda, genaamd Adam en Eva, die al een jaar of twaalf oud zijn en zodoende bijna den volwassen toestand bereikt hebben. Zeer fraai ziet men bij deze dieren de typische beenige richels boven de oogen en alleraardigst is de manier, waarop zij als kinderen met elkaar spelen. En dat zij vrij intelligent zijn, bewijst het feit, dat een andere dezer apen, Mickie genaamd, haar oppasser helpt bij het schoonmaken harer kooi. En zoo goed doet zij dit, dat geen dienstmeisje het haar zou kunnen verbeteren.

Een andere bewoner van dit apenpaleis is een alleraardigste baby-orang-oetang, die, gekleed in een sporttricotje allerlei gymnastische toeren verricht op een bank midden tusschen het publiek. En wanneer de oppasser met hem speelt, lacht dit dier zoo echt menschenlijk, dat de geheele vertooning iets schrills krijgt. Het is of men een soort van idioot mensche voor zich heeft in plaats van een in ge-